

Mirko Marković, *Descriptio Bosnae et Hercegovinae. Bosna i Hercegovina na starim zemljovidima*, AGM, Zagreb 1998., 496 str.

UDK 912.43(497.6)
94(497.6)

Temeljno znanstveno djelo za proučavanje povijesti Bosne i Hercegovine prva je opsežna znanstvena obradba kartografskih dokumenata koji prikazuju Bosnu i Hercegovinu od najranijih zemljovidnih predodžbi do pojave suvremenih topografskih karata u XIX. stoljeću. Na 168 zemljovida i veduta u boji prikazana je povijest Bosne i Hercegovine, danas toliko aktualna, kako na našim, tako i na prostorima Bosne i Hercegovine. Član suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, znanstveni savjetnik i voditelj Etnološkog zavoda HAZU dr. M. Marković ovako je pod gornjim naslovom strukturirao ovu knjigu: predgovor, uvod, sedamnaest poglavlja, zaključak, popis reproduciranih zemljovida i planova, opširni sažeci (njemački, engleski), izvori, literatura, kazala imena i zemljopisnih naziva. Popis reproduciranih zemljovida obuhvaća razdoblje od početka XVI. st. do 1887., ukupno 171 zemljovid (u boji 168). Popis objavljenih izvora sadrži ukupno 83 jedinice. Literatura je podijeljena na četiri dijela: a) zemljopisna i povijesna djela o Bosni i Hercegovini, ukupno 217 autora i djela; b) djela i radovi iz povijesne kartografije, ukupno 67 autora i djela; e) topografija bosanskih naselja, ukupno 127 autora i djela; d) topografija hercegovačkih naselja, ukupno 55 autora i djela. Navoda ili bilježaka ispod teksta (referenci) ima ukupno 855. Naslovi spomenutih poglavlja: zemljopisno poznavanje današnje Bosne i Hercegovine u prapovijesno i antičko doba; zemljopisno poznavanje srednjovjekovne Bosne; topografija srednjovjekovne Humske zemlje; prikazi Bosne i Hercegovine na zemljovidima iz razdoblja humanizma i renesanse; Bosna i Hercegovina na kartografskim djelima iz druge polovice 16. stoljeća; zemljopisno poznavanje Bosne i Hercegovine u 17. stoljeću; naselja Bosne i Hercegovine na planovima i vedutama iz 17. stoljeća; pogranični krajevi Bosne i Turske Hrvatske na zemljovidima nastalim povodom zaključivanja Karlovačkog mira (1699. godine); Bosna i Hercegovina na zemljovidima od Karlovačkog do Požarevačkog mira; Bosna i Hercegovina na "ratnim zemljovidima" od 1718. do 1780. godine; tajni radovi na topografskom skiciranju Bosne i Hercegovine od 1780. do 1795. godine; Bosna i Hercegovina na tiskanim zemljovidima krajem 18. stoljeća; naselja Turske Hrvatske, Bosne i Hercegovine na planovima iz 18. stoljeća; zemljopisno znanje o Bosni i Hercegovini u doba napoleonskih ratova; prikazi Turske Hrvatske, Bosne i Hercegovine na kartografskim djelima od Bečkog kongresa (1815.) do sredine 19. stoljeća; Turska Hrvatska, Bosna i Hercegovina na zemljovidima od sredine 19. stoljeća do 1878. godine; pad turske vlasti i prvi geodetski premjer Bosne i Hercegovine.

Objavljena knjiga pod gornjim naslovom važna je za proučavanje povijesti kartografije općenito, a posebno za proučavanje kartografije Bosne, Hercegovine, Hrvatske i ostalih susjednih zemalja. Knjiga je važna i za proučavanje opće političke i svake druge povijesti Bosne i Hercegovine. Stari zemljovidi Bosne i Hercegovine vjerni su odraz vremena i događaja kada su nastali i zato nezaobilazni i vjerni povijesni dokument i izvor za proučavanje povijesti Bosne i Hercegovine. Razvijeni srednji vijek, mjesto antičkog Ilirika, donosi novi etnonim Bosne. Njezini su stanovnici bili Hrvati, doseljeni u 7. stoljeću u te krajeve. Ta će činjenica pomoći pri osvjetljavanju različitih nesnalaženja, stranputica, zabluda i svijesno iskivljene povijesti hrvatskoga naroda na bosansko-hercegovačkim prostorima, kako u prošlosti tako i danas. Kasni srednji vijek govori o Bosni kao kraljevini. Sredinom pak 15. stoljeća nastaje Humska zemlja, Hercegovina, po hercegu Stjepanu Vukčiću. Do 15. stoljeća u Europi nema zemljovida koji bi prikazivali Bosnu. Do kraja 15. stoljeća Bosna postaje europski poznata zemlja i nalazi se na suvremenim kartama. Prekid nastaje onda, kada Bosna pada pod Turke. Taj se pak grubo povijesni prekid života jedne europske zemlje do danas, na žalost nije izgadio. Tada se događaju silni prelasci s kršćanstva na islam, Turci naseljavaju Vlahe itd. A budući da se temelji na zemljovidima, Markovićeva knjiga temelji se na primarnim izvorima, dakle na prvorazrednom arhivskom građivu. Ratni arhiv u Beču čuva najviše karata o Bosni i Hercegovini - desetak tisuća rukopisnih zemljovida i karata.

Taj je arhiv temeljno polazište za proučavanje povijesti kartografiranja Bosne i Hercegovine. A na tim je dokumentima - kartama, zabilježena specifična povijest jedne zemlje. Autor nastoji omogućiti čitatelju novi vid čitanja povijesti Bosne i Hercegovine. Stoga ova knjiga "Descriptio" nije nastala zbog neke političke svrhe ili aktualne političke situacije, nego kao znanstveno, na izvorima utemeljeno djelo, kako bi naša i inozemna javnost stekla što jasniji sud o nekim povijesnim pitanjima u svezi s Bosnom i Hercegovinom. Čitatelj iz tih zemljovida također može razaznati da nam se i domovina Hrvatska nije kroz povijest smanjivala sa zapada, nego s istoka. A budući da se temelji na primarnim izvorima, iznošenje i tumačenje, odnosno iščitavanje političke, vjerske i gospodarske povijesti Bosne i Hercegovine sa starih karata, primarna je svrha ovoga djela. Kartografiranje Bosne i Hercegovine ima dugu i specifičnu povijest, a ta specifičnost dolazi zbog višestoljetne okupacije bosansko-hercegovačkog teritorija od strane Turaka. Karte su pravljene u Beču, Veneciji, Parizu, Amsterdamu, Antwerpenu, Rimu itd. Stoga je i zanimljiva dokumentirana povijest Bosne i Hercegovine na pojedinim primjercima starih zemljovida. Hercegovina je na kartama iz Venecije dio Venecijanske Dalmacije, pa se stoga na kartama nalazi više od Bosne. Naime, za vrijeme Turaka nije bilo kartografiranja. Ono malo karata što postoje, vrlo su oskudne, no za povijest kartografije i Bosne i Hercegovine tim dragocjenije. Turska Hrvatska je izraz što su ga uveli Turci, budući da su bili svjesni kako su krajevi koje su osvojili pripadali Hrvatskoj. Tako je bilo sve do 1878. godine u svim zemljovidima svijeta. Tek Austrija, koja se poslije 1878. godine čudno odnosi prema Hrvatskoj, uvodi naziv Bosanska krajina mjesto Turske Hrvatske. Bio je to ustupak Srbima. Sve to svjedoče stari zemljovidi što će ih javnost u nas po prvi puta ugledati. Te karte zorno oslikavaju etnički momenat triju naroda koji žive na tom području: hrvatskoga, srpskoga i muslimanskoga.

Godine 1993. isti je autor objavio veoma važno i zapaženo djelo (u nas i u svijetu), djelo europskoga značenja "Descriptio Croatiae". U njemu je prikazao i opisao zemljovide Hrvatske. Isti je autor predao za tisak djelo "Rijeka i Klobučarić - Rijeka i Kvarnersko primorje na starim zemljopisnim kartama s naročitim obzirom na doprinos hrvatskoga kartografa Ivana Klobučarića", te drugo djelo "Slavonija - Povijest naselja i podrijetlo stanovništva". U svim tim već izišlim, ili dijelima koja će tek izići, Marković izlaže povijesne izvore, vodi računa o demografskom i vjerskom momentu kroz povijest na spomenutim prostorima, svoje zaključke temelji na povijesnim izvorima i literaturi, pa su baš zbog toga njegovi zaključci utemeljeni. Gore navedeno djelo namijenjeno je i čitateljima iz Hrvatske, jer je njezina povijest u ovom djelu osvijetljena s druge točke motrišta.

Josip Barbarić

Hrvatska i Europa; kultura, znanost i umjetnost, ur. Ivan Supičić, sv. I., *Srednji vijek (VII-XII. stoljeće): Rano doba hrvatske kulture*, ur. 1. sv. Josip Bratulić et al., HAZU-AGM, Zagreb 1997., 632. str. + 550 ilustr. u bojama, tlocrta i zemljovida

UDK 930.85(497.5)

Već je prilikom predstavljanja prvog sveska edicije *Hrvatska i Europa; kultura, znanost i umjetnost* njezin glavni i odgovorni urednik, akademik Ivan Supičić, naglasio kako bi ona trebala predstavljati osobit "zagrljaj Hrvatske i Europe" simbolički istaknut i naslovnicom predstavljenog prvog sveska - reljefnim detaljom oltarne ograde drevne crkve Sv. Lovre u Zadru koji prikazuje susret Kristove majke Marije i njezine rođakinje Elizabete. Tijekom tog svečanog predstavljanja u prepunoj Preporodnoj dvorani (13. listopada 1997. god.) predsjednik HAZU Ivan Supek također je istaknuo kako taj prvi svezak, pod naslovom *Srednji vijek*